

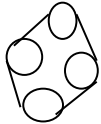
**UNITING CHURCH IN AUSTRALIA: LOTU COKOVATATI KO E OSITERELIA
KONIFEREDI NI VITI: VAVAKOSO LOTU RARABA...**

Oct 13, 2019: Penitiko 18 [Pentecost 18]

Bonding-gathering and knowing each other-Base 1], me vakatorocaketaki ka vakavou na noda bula vakayalo. Affirmation-sharing our spiritual journeys-Base 2] kei na noda cakacakatata se vakadewataka na veika eda sa rawata [caring/sharing-Base 3]. Sa vaka na qito na Baseball ka va na kena i ceguqegu; e tolu na naki ni noda veitokani. Ni rawa kece eda sa rawata e dua na kai ka eda sa yacova nai naki ni qito se veitokani [Home Base].

NODA VEIKILAI

Me vakayacori e dua na porokaramu ka rawa ni vukea na noda veikilai vinaka. Eda soqoni, lululu, veitalanoa ka veiwasei talanoa. Tekivu na soqo ena gunu ti se qai vakayacori ni oti na vuli. Me dau qarauni na vakayagataki ni sevusevu me kua ni vakadaroya na mai lotu ena Siga Tabu kei na nomu cakacaka

NODA BULA VAKAYALO

**Ena macawa ogo Siga ni Turaga Okotova 13, 2019:
Ai Vakamacala me baleta na Jeremaia:**

1. Sa yavutaki nodra bula na matatamata na Isireli vua na Kalou, sa solia kina vei Mosese na Vunau e Tini, mera muria ka talairawarawa kina. Ke ra talaidredre ena lewa ni Kalou ena vakaoqo: talaidredre = totogi se vakavulici; talairawarawa = vakalougatataki. Eda raici iratou na parofita e tolu: Emosi [760], Osea [753] kei Aisea [740-681] ka ratou bula ka parofisai enai ka 8-7 ni senitiuri. Eda raica ni ko Emosi e vakabibitaka na 'Dodonu ni Kalou' [Justice of God] kei Osea na 'Loloma ni Kalou' [God's mercy and love], ia ko Aisea e vakabibitaka na 'Savasava se Tabu (tu tani)ni Kalou [Holiness of God]. 2. Ko Jeremaia e parofisai enai ka 6 [627-586] ni senitiuri e Juta: era sa kau oti vakabobula na Isireli [northern kingdom] ki Asiria ena 722 ka sa roro mai na gauna ka sega ni tarovi rawa mera kau vakabobula kina na Juta [southern kingdom] ki Pabiloni. Ko Jeremaia eratou parofisai tiko ena gauna vata kei Apakuki, Sefanaia, Isikeli kei Taniela. Ko Jeremaia a yaco me parofita ena 627 [BC/BCE] ka veiqaravi ena 627-586 mai na nona yalataka na veivakabobolataki, a raica na ka e yalataka ena vuaviri nei Jesuralemi [586 BC/BCE] vei Nebukanesa na Tui Pabiloni [II Tui 21-25]. E donuya na gauna nei tui Josaia [640-609 vakamatei enai valu], Jioasi [3 na vula], Jioiakimi [609-598], Jioiakini [3 na vula], Setekaia [597-492, yabaki 11 nona tui]. Sa kenai balebale ni nona gauna ni parofisai e donuya e lima na tui: Josaia [640-609], Jioasi, Jioiakimi [609-598], Jioiakini [vula 3 ena 598] kei Setekaia [598-587]. 3. Ko Jeremaia 1:4-10: Na yaca 'Jeremaia' e rawa ni kenai balebale na 'talaraki' se 'taracake' [Jeremaia 1:10] me vaka ga na vosa vakavavalagi na 'raise' kei 'raze' e tautauvata na kenai rorogo, ia e duidui na kenai balebale. Na yacana sa veiganiti vinaka kei na nona cakacaka vakaparofita, me vaka e vakayagataka na vosa ruarua ogo: na veitalaraki se veivakarusa kei na veitarai cake. Ko Jeremaia e kai Anacoci [edaidai na yacana ko Anatah], ka rauta e 6 na kilomita [3 na maile] mai Jerusalemi. Me vakataki Joni na Dauveipapitaiso, ea kacivi ni sa qai kunekunetaki tiko ena ketei tinana. Ea sucu mai na vuvale vakabete nei Ilai ka yalataki kina nira na mate dole ga nona kawa ka sega nira yacova na gauna ni qase. 4. Sa rauta me tekivu gone ni sa qai yabaki 17 ga, ka sega ni rawarawa na nona cakacaka vakaparofita; eratou a saga me vakamatei koya na nona vuvale ni sa cauravou ga, baleta ni sega ni salavata na nona parofisai kei na lewa ni tui kei ira na veiliutaki. Sa

vakasalataki ira na kai nona mera soro ki Papiloni, ia era sega ni ciqoma ka ra la'ki totaki Ijipita; ia e mani vakavuna na nodra vakarusai ka kauvakavesu ki Papiloni. Era kauwaitaki Jeremaia na kai Papiloni, ia e sega ni via lako kina, ka vakavuna na nodra cati koya na kai nona. Ea qai la'ki kauvakavesu ki Ijipita, ka kau ena domo ni Uciwai na Nile ena yanuyanu ko Elephantine, na vanua e nanumi ni a kau taumada kina na Kato ni Veiyalayalati, ka la'ki ni tini sara yani ki Iciopea. 5. E rauta e 40 na yabaki na veiqaravi nei Jeremaia, 627-596 BC/BCE; ka donumaka na gauna ni bula dredre vakapolitiki kei na yavavala ni vanua. Na Lele i Jeremaia se na Tagi i Jeremaia e 5 ga na kena wase; Enai VTVakaIperiu me vaka na kenai vakarau sa dautekivu ga enai matai ni vosa ka yaca ni vola: 'e yaco vakavei' se 'vu vakaavei' [how], vaKirisi na tagi [tears], vakaLatini, na tagi se lele [lamentation] ka vakayagataka talega na VT vakavavalagi, vakaViti, na Lele [Tagi]. Ko Jeremaia na Daunivucu ka talei ni vakayagataka ga na matanivola vakaIperiu e 22 [na ABC] me sereka kina na tagi...me vaka nai matai ni wase e 22 na tikina. E rawa mo tovolea mo bulia na serekali ni tagi ogo nei Jeremaia ena 'A ki na Y'. Sa raica ko Jeremaia na vakaloloma kei Jerusalemi ni sa vakarusai, sa raica ka tarai koya talega na vutu ni yalodra kei na yagodra na nonai tokani...sa raica na vakarusai ni Vale ni Soro, na koro ko Jerusalemi kei ira na tamata. Sa yaco na leqa ni bula ni sa kabai ko Jerusalemi, sa sega na kakana, sa ra kania na gone sa qai sucu na tamata se ko ira sa qai vakasucu gone. Sa dua sara na vakaloloma vakaitamera, ka dredre me tukuni vakavosa [wilika na Lele 2:20;4:10; Jeremaia 13:14; 19:9]. Sai tukutuku vakadomobula ogo...sa vaka beka na vakalolomalevu mai Hiroshima se mai Kosovo, se Bosnia se Myanama???. Wilika talega na Lelevaki Josaia na Tui koi Jeremaia ena 2 Veigauna35:25]. E 5 na wase ni lele:1. Matai ni Lele: Lelevaki Jerusalemi me vaka na marama "na goneyalewa kei Jerusalemi" ka vakayagataka na "SHE"...ko Jerusalemi sa vaka na marama; 2. Karua ni Lele: Sa Lelevaki koya ka vakavuna na leqa na Kalou [HE] ni valavalaca na tamata e na totogitaki; 3. Ka Tolu ni Lele: sa baleti Jeremaia na nona lele ka vakayagataka na AU [I]; 4. Ka Va ni Lele sa baleti ira na tani [those, they, theirs]; 5. Ka Lima ni Lele sa lesu tale ko Jeremaia ki na mata tamata digitaki,' io keda', noda Kalou [WE, US]. Ena vakaogo na wase 1-5: Na leqa sa tara na tamata ena vuku ni nona talaidredre vua na Kalou [goneyalewa ni Jerusalemi [catastrophe-she]; Sa vakavuna na Kalou me saumi kina na ca [The Cause..He, God]; Na Kenai wali o Au [I] ni sa sega ni vakarusai keda vakadua na Kalou sa kaya ga ni sa vakavoui na nona loloma ena veimataka kecega ka sa dei tu ga nida sega ni vaqeyavutaki, ia eda sa vakabulai [3:22-23].Ia ni sega ni veivutuni sa noda na sasa [consequences]. Na ka cecere taudua ga meda cakava na noda kerea vua na Kalou me lomani keda [mercy]...me vakalesui ira nona tamata ki na nodra vanua...me vakalesui keda mai na mate ki na bula nida sa veivutuni. Wilika sara vakavinaka na Lele i Jeremaia ka me nomu lele talega....6. Dua na tiki ni vola ogo e vola ko Peruki na Vunivola nei Jeremaia. Sa parofita cati ko Jeremaia mai vei ira na tui, kei ira talega na lewe ni vanua, nona vuvale baleta nai vakarau ni nona vosa. Ia, sa dua vei ira na parofita rogo ka mana nona veiqaravi ena mata ni Kalou. Sa parofisaitaka na kau vakabobula ki Papiloni kei na nodra lesu tale mai na kai nona. Ena Jeremaia 29:1ff nai vakasala mera qarava vakavinaka nodrai tavi ena vanua ni veivakabobulataki, ena oti ga e 70 na yabaki [29:10] era sa na lesu tale ka mera vakadeitaka ni tu ga ena i naki ni Kalou na veika sa yaco vei ira...wili gusutaka na 29:11 na tikina totoka. Na Jeremaia 2:19 [wilika] na tikina sa kovuta kece nai naki ni vola kei na veika sa yaco vei Juta kei Isireli kei na koro turaga ko Jeruselemi. E na tokalau kei Jerusalemi e tiko kina na qara vatu ka vakatokai na Qara vatu nei Jeremaia [Jeremiah's Grotto], na vanua ni nona masumasu ena gauna ni nona rarawa, yaluma kei na galili ni tutaudua. Ena qaravatu ogo e no kina na delana ka vakatokai ko Kolikoca ka lauvako kina ko Jisu ena kauveilatai 7. Sa lomani Isireli vakalevu ko Jeremaia, sa tukuna na dina kei na dodonu ni Kalou. Sa yalataki ena nonai vola na veiyalayalati vou sega ni volai ena vatu me vaka na Vunau e Tini [Lako Yani 20:1ff], ia nai vunau, ko ya ena volai ena yalodra se lomadra [31:31-34], ogo na vakasama cecere sa mai vakatakila ka bulataka ko Jisu Karisito.

I. Jeremaia 29:1, 4-7 [wilika kece 1ff]: I. Eda sa raica oti ni sega ni taleitaki na parofisai nei Jeremaia mai vua na Tui ko Esetekaia kei ira na veiliutaki, ka a biu kina vakavesu ena vale ni tui [house arrest]. Sa tarava na nodra kauvakavesu ki Papiloni na Juta, ia sa sereki ko Jeremaia ka tiko ga mai

Jerusalemi; ia e so na parofita vakailasu kei ira na daukilakila era sa ia tiko na veivakacalai ka veivakasesei ka tukuna tiko nai tukutuku lasu ni vakanuinui. Sa dina tikoga na parofisai nei Jeremaia ka dodonu ga me ra vakrorogo kina ka ni nonai tukutuku sa mai vua na Kalou bula... ko ya ni ra na kauvakabobula me sala ni nodra vakavulici, oti era na qai sereki ka lesu ni na nodra vanua. Mai Jerusalemi sa vakauta ko Jeremaia na nonai vola vei ira na Isireli [Juta] era sa kau vakabobula ki Papiloni. II. Nai vakasala nei Jeremaia mera ciqoma nira sa kau vakavesu ka mera tomana na bula ka kakua sara ni yalolailai se datuvu. Mera vakawati, susuga na luvedra, qarava nodra Kalou ko Jiova [Yawe], cakacaka vakaukauwa. *Na vanua liwa era sa mai tiko kina, sa yaco me nodra vanua ka mera veitauriliga kei ira nai taukei ni vanua ena kena vakatorocaketaki; mera okata ni sa nodra vanua talega. Ni ra vutuniyau nai taukei, era sa na vutuniyau talega. Sa ka bibi na nodra masulaki ira na veiliutaki ena vanua vou era sa mai bula kina, dina ga ni nodra meca baleta ni ra vakasaurarataki ira, vakabobulataki ira, ka kauti ira tani mai Juta, na nodra veimasulaki ena vukea talega na nodra tiko vinaka ena vanua liwa era sa mai lewena [raica na I Timoci 2:1-2]. III. Ni yaco mai na gauna dredre, veilecayaki ka veisaqasaqa kei nai vakarau ni bula era matau kina, mera qarava ga nai tavi ena yalo dina, sa sega ni dodonu mera tu vakadua, se yalolailai, mera toso ga ki liu. Sa sega ni biuti ira na Kalou, sa kila tiko na nodra tiko bobula. Mera kua ni vakarorogo ki vei ira tale na parofita vakailasu se ko ira na dauveivakacalai. Na Kalou e raica tiko na veika kece [God is in control]. Na tikina ga me ra vakadeitaka ni kaya vakaoqo na Kalou ne: *“Koi au taudua ga au sa kila na noqui naki ena vukumuni, na noqui naki mo ni tiko vinaka me vaka o ni sa nuitaka me na yaco mai muri. Ia ni o ni kacivi au o ni na lako mai ka masu vei au, au na rogoci kemuni”* [29: 11-12 FNV]. IV. Ni tarai keda na ka dredre, meda kua ni cudru totolo, se yalo lailai baleta ni so na gauna e vakayagataka na Kalou na gauna dredre vaka koya me vakaraitaka kina nona veivakalougatataki. E sega ni rawa ni ko kauta tani na veigauna dredre ki na nomu bula, mo ciqoma ga ni sa yaco me tiki ni nomu bula ka taroga tikoga se cava na ka vinaka ko vulica rawa mai kina. Meda waraka ga na gauna ni Kalou ena qai yaco ga mai!*

B. Nai Vakamacala ni Same: *Sa dauvakayagataka vakalevu ko Jisu na Same ena nona vunau kei na nonai vakavuvuli, baleta ga ni sai vakarau ni nodra bula, ena nodra bula vakavuvale kei na lotu mera dau*

lagata se cavuta na Same. E 150 na Same era a vakasoqoni vata ena dua na gauna balavu, ka ra dau vakayagataka ena nodra: vakacaucautaka na Kalou, ena nodra vakavinavinaka Vua na Kalou, ena nodra tusanaka na nodra vakabauta, ena nodra tukuna na nodra vakanuinui, ena nodra dui rarawataka na tamata yadua na nodrai valavalaca, kei na Nona Dina tu ga na Kalou ni lomani ira ka dauvukei ira talega. Na uto ni Same sai koya na bibi ni nona vakararavi se vakabauta na Kalou na tamata yadua. Sa vinaka talega meda raica kina na nona tukuna vakadodonu na tamata na nona gagadre se cikecike Vua na Kalou. Na Same sa yaga ena draki ni bula kecega eda kila ka sotava na tamata, meda dauvakayagataka me yaga ki na noda bula ni vakabauta kei na bula ena veisiga! II. Ena vuku ni noda dau taleitaka na Same, ena uasivi meda raica na kenai wasewase e 5 ka muria vinaka nai vola e lima nei Mosese sa vakatokai na Penitatu [Penteteuch-pente-5 teuch-nai vola]. Na veiwasewase sa dusia vakararaba ga na veikulutaga sa vakabibitaki ena veivola e lima. Sa kenai balebale ko ya ni Same: 1. Same 1-41 ena salavata kei Nai Vakatekivu [Genesis]. Me vaka ga na veibuli ni Kalou enai akatekivu, na lutu ni tamata enai valavalaca, ka yalataki na veivueti ni Kalou. E levu na Same ogo e tukuni ni a vola ko Tevita ka sa vakaraitaka na nona vakalougatataki na tamata, nona lutu mai na liga ni Kalou, kei na nona vakabulai mai Vua na Kalou. 2. Same 42- 72, na Lako Yani [Exodus], ea vola ko Tevita me baleti Isireli, sa vakarusai ka vakavoui tale. Sa vakabulai Isireli na Kalou, ka sega ni yaga me vaqara tale edua na sala, mera rai ga Vua na Kalou, sai Koya ga na Sala mera vueti ka vakabulai kina. 3. Same 73-89 sa salavata kei na Vunau ni Soro [Leviticus], ea vola ko Esafa kei ira na nona kawa. Sa vakabibitaki kina na Vale ni Soro, na Nona lagilagi na Kalou, sa cecere ka kaukauwa. Sa na gole kina na tamata me vakabulai ka vakarokorokotaka na Yacana Tabu. 4. Same 90-106, Tiko mai na Lekutu [Numbers], era lewe levu era kainaki ni ra vola ka sa baleta na veivekani nei Isireli kei na veimatani sa wavoliti koya kei na Nona lewa na Kalou na matanitu ko Isireli kei na veivanua kecega era sa vakarorogo ki na nona lewa. 5. Same 107-150 nai Vakaru [Deuteronomy –deut -2, nomy-law] sa kainaki ni a vola ko Tevita ka vakabibitaki kina na Kalou kei na Nona Vosa. Sa levu kina na sere ni veivakacaucautaki, veivakarokorokotaki kei na vakavinavinakataki ni Kalou. E levu na Same ogo era sa volai me lagati ena soKalou, ka sa rawa meda vakayagataka talega meda lagata Vua na Kalou, se meda vola eso nai vakarau ni soKalou me salavata kei na veiSame ogo. 6. Na Same 66 sa tukuni Isireli ni sa rusa tu [na lako ki Ijipita, sa tekivu nodra vakabobulataki na tamata ni Kalou; sa qai tekivu tale na cakacaka me buli vou tale se tara vou; sa tekivutaki na cakacaka ni tara vou tale, veivueti se veivakabulai na Kalou ki na matanitu ko Isireli. Sa na vakaibalebaletaiki ena nona cakacaka ni veivakabulai kei na nona veivueti vei keda na tamata kecega .

I. Same 66:1-12: Sa vakalesuya na Daunisame na kena vakasamataki na cakacaka ni veivakabulai levu ni Kalou ena nodra kosova na Isireli na Wasa Damudamu, sa laurai kina na liga loloma dauveimaroroi ni Kalou. Sa raica na Daunisame ni sa vakakina na nona loloma, veitaqomaki, veivakabulai na Kalou, sa dei tu na Kalou ena gauna kecega. *Ni da wilika ga na tikina e 1-7 sa vakadeitaka na yavu ni nona loloma kei na veivakabulai ni Kalou e vuravura raraba, sa kenai vakaraitaki ogo ena nona cakacaka ni veivakabulai vei ira na Isireli.* II. Dina ga nira sotava na veika dredre kei na veika rarawa sa sala ga ni nodra vakatovolei. Sa vakayagataka na Daunisame na vakatautauvata ni vakatovolei ni siliva se koula ena bukawaqa, sa nakiti baleta me laurai kina na kena roka dina. Sa vakakina na tamata sa vakatovolei, sa vakaraitaka mai na roka dina ni bula vinaka, rakorako, ka vaKalou. Na veivakatovolei ogo sa vakaraitaka se sereka nai solisoli talei ni Kalou e tu ena noda bula ka dodonu

meda vakavinavinaka kina vua na Kalou. III. E sega ni otioti ni ka na veivakatovolei kei na sotava na ka dredre, oqori na ka e dodonu ga me sotavi, mai muri ga sa koto kina na vosa ni yalayala ni gauna vinaka “ *Era vakamaduataki keda na tamata, eda lakova na bukawaqa kei na wai kui, ia ko ni sa vakauti keimami ena vanua sautu*” [God’s intervention has a purpose for our own good and blessing]. Sa tiko sara e muri na gauna vinaka. IV. Sa rawa na tao koso ni levu na dredre, ia meda tudei nida lako sivita na gauna dredre koya, sa dau yaco mai na gauna talei, vinaka ka vaKalou.

C. Ai Vakamacala me baleti Timoci, nai Vola 1,2:

I. Na cauravou ko Timoci, na tinana ko Unaisi, ka buna ko Loi [II Timoci 1: 5] erau Jiu, ka tamana na kai Kirisi. Ko Timoci, na cauravou vakabauti Jisu Karisito sa vua ni veiqaravi nei Paula ka yaco me tisaipeli nei Paula ena nonai lakolako vakaulotu [Roma 16:21; I Koronica 16:10; Filipai 2:19. Ko Timoci sa vaka ga e luvei Paula [1.2] ka yaco me dua na cauravou e nuitaka ko Paula ena vakatetei ni Tukutuku Vinaka. E talai koya ko Paula me veiqaravi mai Efeso [1:3] ka nakita me bau laki sokovi koya [3:14, 15, 4:13]. Sa volai vei Timoci nai vola, ia sa baleta talega nai vavakoso lotu. Rairai volai mai Roma se Mesatonia se Filipai rauta na 64 AD/ACE ni bera nona kau vakavesu ki Roma ko Paula. Sa vakabibitaka ko Paula ni dodonu me laurai vinaka nai tovo kei nai valavala ni tamata sa digitaki ena cakacaka tabu vaKalou ni veiqaravi. Sa solia ko Paula nai vakasala ni nodra digitaki na vakaitutu ena lotu: talatala qase [3:1-7]; tuirara se dauveiqaravi [3:8-13] kei nai liuliu: qase, dauvunau, nai vakavuvuli [5:17-20]. Na tamata lotu vaKarisito me tamata daumasu, me masulaki ira na tamata kecega ka me nanuma na tikina bibi oqo: “Sa duabau ga na Kalou, ka sa duabau ga na dauveisorovaki ena maliwa ni Kalou kei na tamata, na tamata o Karisito Jisu [2:5 FNV]. Nai II Timoci, nai tomani ni I Timoci, ia na kena oqo sa vosa vakadoudou sara vei Timoci ko Paula me vaka ga na luvena ka dau nanumi koya ena nona masu [1,2,3] baleta ga ni naki bibi nei Paula me yaco ko Timoci me dua na sotia yalodina, yaloqaqa nei Jisu Karisito ka me vorata kece na gasauvidi kecega ni tevoro kei na veivakatovolei [2:1,3]. Sa macala ni voleka sara ko Paula vei rau na tinai Timoci kei na buna ka cavuta na yacadrau ruarua ka rau dau masulaki Timoci talega ka ni ko i rau ga a vukei Timoci me cauravou lotu dina vaKarisito. Sa veivakasalataki ko Paula me vuli talega mai vei ira na cauravou era sa lutu mai na nodra vakabauta ena vuku ni veitemaki ni vuravura [2:2-26; 3:1-9], ko koya ga me tudei sara vei Karisito. Me gumatua tikoga na vunautaka nai tukutuku Vinaka ka sa tikina bibi me tudei kina, ia me qarau ni koya mai vei ira na qase nivuli vakailasu ka duidui na veika era vunautaka mai nai vakavuvuli e vakatavulici Timoci kina ka vakakina ko Taito. Sa kila ko Paula ni sa roro mai na gauna ni nona lako yani vua na Kalou, ena nona mate vakayago, ia sa vakabauta ni sa na mate yani ena nona vakabauti Jisu ka vakadeitaka vei Timoci me dei tikoga ena vakabauta ko ya [4:6-8] ‘Ke vaka eda mate vata kei Karisito eda na bula vata kaya, Ke vaka eda sega ni soro koso, eda na vakaisalataki vaka kei Koya [Jisu Karisito]’.

I. Nai II Timoci 2:8-15: I. Ni levu mai nai vakavuvuli vereverea kei na kena e veivakacalai, sa tataunaka ka vakadeitaka ko Paula vei Timoci. “*Mo nanumi Jisu Karisito...*” se ena vosa ni Iperiu 12:1-2, ni levu na veivakacalai, na ka e rawa ni coriti keda ka rawa me dodomo kina na bula, sa veivakasalataki, “*...meda raici Jisu matua tikoga o koya sa vakatekivuna ka na vakataucokotaka talega na noda vakabauta...*” Sa kaukauwa sara nai vakavuvuli lasu mai Efeso ko ya ni Kalou ga ko Jisu ka sega ni tamata. Ko Paula sa vakabibitaka ka

vakadodonutaka na vakasama cala ko ya ni kaya, ko Jisu e tucake tale mai na mate [Kalou], ko koya talega na kawai Tevita [tamata]. Sa ka bibi ena vakabauta vaKarisito ni dina na vakasama ruarua koya. Na dina koya sa vakavuna na nona vesu tu ko Paula me vaka e dua na tamata cala. E rua ga na tamata erau lotu ko Imeneo kei Filito ka rau kauta mai nai vakavuvuli vou oqo ka veicalati kei na Kosipeli sa vunautaka ko Paula. II. Na tikina 11-13 a rairai dua beka na sere ka dusia ga na nona dina tu na Kalou vei ira nona tamata. Veitalia ga ni da sotava na bula dredre, na rarawa, leqa, sa yalataka na Kalou na bula sa vakataucokotaki kei na bula vakacegu ena Matanitu ni Kalou. Sa sega ni dodonu meda biuta laivi se vakanadakuya na Kalou. Sa yalataka ko Koya na gauna talei ka vinaka sa tu e matada ke da dina tikoga vua. III. Na tikina 13 sa vakamatatataka ni kevaka eda sega ni dina, ko Jisu sa dina tikoga...sa sega sara ni veisau. Sa veisau ga na tamata se tawa vakabauta, se biuta laivi na nona vakabauta, ia ko Jisu sa dei tu ga na nona vakabauta kei na nona dina tu vei keda na tamata. IV. Sa dina sara ni tamata dau cakacaka sa sega na ka me madua kina. Meda vakaraitaki keda ga meda vinaka sega ena matadra na tamata, ia e na mata ga ni Kalou.

D. Ai Vakamacala me baleta na Kosipeli nei Luke kei na Cakacaka:

A. Ko Luke e vola nai vola e rua oqo: ko Luke na Kosipeli kei na Cakacaka ni Apositolo. Meda raica mada vakalekaleka: Na vuniwai ko Luke [Kolosa 4: 14], na kai Kirisi, kenai balebale ni tamata lotu vaKarisito ka sega ni Jiu me vakataki iratou na tisaipeli nei Jisu se ko iratou ka vola na vo ni Kosipeli: Maciu, Marika kei Joni. Ko Luke e vola taumada na Kosipeli rauta na 60 AD/ACE mai Roma se Sisaria. Na Kosipeli nei Luke, e dua vei iratou na Kosipeli suivata [synoptic]: Maciu, Marika kei Luke; eratou kauta mai nai vurevure ni nodratoui tukutuku ena vanua vata. Oqo na vuna e tautauvata kina e so na nodratoui talanoa, ia sa koto ga na nodratou dui naki. Sa tiko e so nai tukutuku volai ena gauna ko ya, ia ko Luke e gadreva me vola e dua nai tukutuku tuvani vakamatau mai nai tekitekivu [an orderly narrative or history] ni bula, cakacaka nei Jisu [Gospel-Kosipeli mai na vosa vakavavalagi makawa na 'god-good+ spell-'tale' or 'news', e vu mai na vosa vaKirisi na 'euangelion': 'eu' good + angelion-message]. Na Kosipeli nei Luke sa dusia na sucu, bula, cakacaka, na mate kei na tucake tale i Jisu. Ko Luke, na Kosipeli ni soro, ko Jisu na nodai soro, ko koya sa voroka na bai kecega ni veivakaduiduitaki ka vakaduavatataki keda, na Jiu kei na kai matanitu tani, na tagane kei na yalewa, ko ira na tamata savasava kei keda edai valavalaca. Ko Jisu Karisito nai Vakabula kei vuravura; na Kosipeli nei Luke sa baleti vuravura raraba. Nai karua ni vola nei Luke na Nodra Cakacaka nai Apositolo, sa dusia na cakacaka ni Yalo Tabu me tukuni Jisu e vuravura taucoko Eso era kaya ni dodonu me yaca ni vola ga na 'Cakacaka ni Yalo Tabu'. Nai vola na Cakacaka [Acts] sa tomana kina na cakacaka veivakurabuitaki ni Yalo Tabu ena nodra bula na vakabauta kei na kena tukuni nai tukutuku vinaka ni veivakabulai, veivagalalataki vakayalo ka vakayago sa mai vakayacora ko Jisu kei ira na muri Jisu. Sa tomana kina na veika sa vakayacora ko Jisu, o koya ka vakatavuvuli vei ira na tamata, mate, ia sa tucake tale mai na mate, kei na nona kaucake ki lomalagi. Sa solia na Yalo Tabu mei solisoli ka yu ni kaukauwa mera qarava kina nai tavi vakaiapositolo. Sa tekivu na kadre ni Tukutuku Vinaka mai Jerusalemi ka dewa yani ki vuravura raraba[Cakacaka 2:1ff].

B. Meda raici Luke/Cakacaka kei Maciu, Marika kei Joni: E vica na tikina bibi meda kila taumada: 1. Na veivakabulai sa mai

vakayacora na Kalou ena bula nei Jisu sa baleti vuravura taucoko [inclusive]: a. Ko Luke e sega ni vakacuruma nai tukutuku me kua ni vunautaki nai Tukutuku Vinaka vei ira na kai Matanitu tani me vaka ena Maciu 10:5-6 [cf Marika 6:7-13; Luke 9:1-6]; b. Seg a ni vakacuruma na veitalanoa ni marama ni Kenani kei Jisu ena Maciu 15:21-28 [cf Marika 7:24-30]; c. Ko Luke e sega so ni vakabibitaka na kena vakayacori na parofisai mai nai VTM me vakataki Maciu. 2. Seg a ni vakataki Maciu kei Marika, ko Luke sa qarauna me tekivutaka nonai tukutuku me salavata kei nai tukutuku ni gauna ko ya [raica e cake “an orderly narrative/account”--- “mai nai vakatekivu, meu veidutaitaka nai vola vei kemuni” Luke 1:3]: na bula vakapolitiki, vakailavo, veimaliwai kei na bula vakavanua [historical/geopolitical]. Na nona Kosipeli sa vakarautaki me baleti vuravura raraba. 3. E levu cake na matailalalai ni nona tukuna na bula, mate kei na tucake tale ni Turaga ko Jisu. E levu cake nai talanoa me vakadinadinataka na tucake tale ena nona vakaraitaki koya vei iratou na tisaipeli. 4. Vakavolekati keda sara enai talanoa totoka ni vuvale [pen-portraits]: Elisapeci kei Sakaraia [1:5-25,57-80], Meri kei Josefa [1:26-56;2:1-26, 41-52]; Simione kei Ana [2:25-38] kei Joni na Dauveipapitaisotaki [3:1-20]. Oqo ko ira na turaga kei na marama e sotava ko Jisu ena nona bula. 5. Nai talanoa e rawa nida vakasamataka, veitalanoa kina ka raica na kena yaga ena noda bula: Na nodra vakadinadina ko ira era sa rawai ena bula ni Dauveiqaravi Levu, nai Vakabula ni tamata vakabulai, na Turaga ko Jisu [1:1-2], na marama ka lumuta na yavai Jisu ena waiwai [7:36-50], nona qaravi Sakeusa ka vakabulai koya [19:1-10], sota kei ira so tale na tisaipeli ka sega ni dua vei iratou na lewe 12, ko ya ena gaunisala ki Emeo [24:13-15]; 6. Sa tukuna e dua na ‘Jisu’ dauveikauwaitaki ka dauloloma: na marama ka lumuta na yavana [7:36-50], na marama turudrabalavu ena 12 na yabaki ka tara na tutu ni nonai sulu ena gaunisala vei Jairo [8:41-42,49-56] me laki vakabula na luvena yalewa yabaki 12 [8:43-48], na vada mai Neini ka vakabula na luvena tagane [7:11-17]. 7. Na totoka kei na titobu ni loloma mai vale [ni Kalou] ena veivosoti kei na vakabokoci ni valavalaca me vaka nai talanoa ena Luke 15:1-32: na sipi sa yali, na tiki ni siliva sa yali, na gone sa yali se gone cidroi. 8. Na nodra kauwaitaki na dravudravua, tamata e biligi tani ka vakalolomataki ka okati kina na marama. Sa vutuniyau ko Luke enai talanoa e veivakaugeti ka veilauti me yaga ena noda bula ni soKalou, vakadinadinataki Jisu kei na noda veiqaravi ena vanua eda bula kina.

I. Luke 17: 11-19: I. Sa tiko oqo ko Jisu enai yalayala ni vanua vaKalili kei Samaria [Kalili e tiko e Isireli, kei na vanua vakaSamaria, na matanitu makawa ko Isireli ka ra sa mai vakasinaita na tamata sa veiwaki nodra dra, na Jiu kei na kai matanitu tani] E ke e sota kina ko Jisu kei na lewe tini na tauvi vukavuka. Sa dredre vei ira oqo mera tiko volekata na koro e ra tiko kina na bula vinaka, ia era sa daubiu laivi vakatikitiki enai bili ni koro [Vunau ni Soro 13:45-46; Tiko/Lekutu 5: 2]; sa matata sara na vanua e dodonu mera bula kina. Ni ratou vakamasuti Jisu ka kere bula, sa solia na bula na Turaga ko Jisu; ia meratou lako vua na bete ka vakaraitaki iratou vua ni ratou sa vakabulai me rawa ni ratou okati tale me lewe ni koro. II. *Na kai Samaria duaduaga sa lesu vei Jisu ka vakavinavinakataka na nona vakabulai. Sa doka ko Jisu na vakabauta levu oqo sa kune vua na kai Samaria ka sega ni laurai vei iratou na Isireli. Ko ira na lewe ciwa na Isireli eratou sa lako ga ka sega ni lesu mai me vakavinavinaka vei Jisu. [Ke dua nomu gauna galala wilika mada nai talanoa ni nona veisau ko Francis of Assisi ka tekivu ena nona sobu mai na nona ose ka mokota na tamata tauvi vukavuka...sa biuta nona vutuniyau ka yaco mei talatala yalodina i Jisu Karisito]. III. Era sa soqoni vata*

na tamata e tarai ira na leqa vata. Sa dusia ga ni yaco na leqa ka tara na bula ni tamata, sa guilecavi na duidui ni mata tamata se duidui lotu, kei na duidui eso. IV. Sa dua nai vakarau vinaka ka vaKalou na vakavinavinaka, vakauasivi cake ni ko sa vakabulai vakataka na kai Samaria, sa vakarokorokotaka na Kalou ka vakavinavinaka vei Jisu ni sa vakabulai. V. Sa vakavulici keda ni vakarau vaKalou na vakavinavinaka vei ira nodai tubutubu, vakavinavinaka vei ira era vukei keda se vakabulai keda vakayago se vakayalo. Sa qai uasivi sara na noda vakavinavinaka vua na Kalou ena veigauna kecega ena vuku ni nona loloma levu kei na nona veivakabulai [Same103:2].

3. Na Sala ni Vuli Vola Tabu [Bible Study Methods], na sala ni vakadewataki ni vosa [exegegesis]: A. Ni soli mai na leseni se tikina mo wilika: wilika sara, oti qai wilika nai talanoa ni bera na leseni, tarava nai talanoa ni oti na leseni ko ya [context]. B. Tovolea mo kila toka nai naki ni kena volai nai vola koya; me vakataki Joni 20:30-31. C. Wilika tale na leseni ka toqa na vosa kei na vakasama bibi e lauti iko? D. Ko raica rawa e dua na vakasama e buwawa ka sega ni macala vinaka, raica tale ka wilika na kena vakadewa vakavavalagi, kena e rawarawa? E. Raica tale na tikina enai Vola Tabu e rawa ni vakamacalataka na vakasama ko raica tiko, me vaka ena veivola tale eso enai Vola Tabu. Vakayagataka e so na taro ena vosa: A cava [what]? Gauna cava e volai kina se cavuti kina na vosa [when]? A cava na vuna [why]? Cava/yaco/rawa vaka evei [how]? F. Raica na "a" "b" "c" lalai enai Vola Tabu vakaidusidusi ka tukuna na vanua mo wilika tale me vakamatatataka na tikina ko wilika tiko; na references se foot/end notes. Indexes enai VT Vakavavalagi. G. Dikeva na vakayagataki ni gauna [tenses]: "Au a lako!" [past], "au sa lako!" [present] kei "au na lako!" [future]? I. Raica rawa e so na vakasama vou? [Goleva na veitikina ena leseni ni kua? Se dua ga na tikina] J. Mo nanuma tiko ni ko wilika tiko e dua nai vola ka volai ena 2000 vakacaca na yabaki sa oti, mo vakasamataka na i tuvatuva ni vanua [geography], nai tovo ni bula, [culture and traditions], na veika e yaco ena gauna koya [history], kei nai vakarau ni nodra volavola [literature]. K. Ia sa dei tu ni ogo na vosa ni Kalou, e vosa bula [Ipiriu 4:12]. Mo masulaka ka nuitaka na Kalou ena nomu vukei ni sereki ni vosa. L. Sa kena gauna ogo mo tovolea ke ko gadreva me toso cake tikoga na nomu kila na i Vola Tabu, mo tekivu vakavolia e so nai vola ka rawa me vukei iko. Eso nai Vola Tabu sa tu vata kei na kenai vakamacala [Commentary] se Dictionary of the Bible kei na nomu Dauwilika wasoma na Taro enai vola ni Sere vakaviti sa no kina na yavu ni noda vakabauta kei na cioloji ni lotu. M. Na kena i otioti mo qai taroga na taro: A cava e da vulica rawa mai nai talanoa ogo? Se A cava na kenai balebale vei au/kena yaga vei au ena noqu i tutu vakatamata, vakalotu vakarisito, etc, se cava na kenai balebale /yaga ki nai vavakoso? N. Kua ni rawai sara ena muria nai kalawa e soli yani enai vola baleta ni na tubu mai eso na vakasama e vakavotuya na Yalo Tabu, me golevi sara.

VEIKAUWAITAKI: A cava meda cakava me sureti kina ko ira era sega ni lewe ni lotu? E dua e da nanuma meda sikovi koya? A cava tale e rawa ni vakayacori?

Jovili kei Lisa Meo